

Men Tok-Jonke fortsatte obekymrat;

Över Sjugden, över Sjugden,

Tusen, tusental av renar,

Många, många många lappar; -

Ho kan säga, vem som gjort det?

- Du ljuger! ropade Thomas Bengtsson, inte var min son med, eller hur, Pål Andersson?

Men denne som var yngre än de andra och tålde minst, hörde ej den andres fråga och hade ej uppfattat Tok-Jonkes kväde. Han höll själv på att jojka om sin kärlek till "månens syster".

- Du ljuger! ropade Thomas Bengtsson än en gång till Jon Jonsson.

Men då denne till svar räckte honom sin flaska, vart han blidkad..

När flaskan var tom, voro alla lapparna fulla. De sträckte ut sig på snön och somnade.

När de vaknade och stego upp för att gå därifrån, tog Jon Jonsson Pål Thomasson åt sidan.

- Vad var det jag jojkede? frågade han..

- Jo, du sade, att du och din far och Lång-Klement och Ung-Thomas hade mördat nybyggaren vid Sjugden och hans hustru.

- Det var bara tokeri, förklarade Tok-Jonke, men om du talar om det för någon, så slår jag ihjäl dig också.

Fjärde akten.

Vid Lorås gästgivargård i Hammerdal var det alltid liv och rörelse, men måndagen den 15 mars 1813 var där livligare än någonsin.

Vårtinget med Jämtlands norra domsaga började denna dag, och häradshövding Johan Montelius, som bodde ända nere i Brunflo vid Storsjön, hade pliktskyldigast infunnit sig för skipande av lag och rätt. Många civilmål mellan hästbytare och andra skulle förekomma, men det allmänna intresset var mest samlat på det brottsmål, som man visste skulle anhängiggöras med anledning av nybyggaren Åhrbergs och hans hustrus försvinnande.

Montelius var omtyckt både som enskild person, när han var vänlig och förekommående, och som domare, när han i denna senare egenskap visat sig icke blott rättrådig och opartisk utan vad som lika mycket värderades, tålmodig i vidlyfteia och långrandiga framställningar.

Bland tingsmenigheten kunde man urskilja typer från när och fjärran. Så t. ex. sågos där Mattmarsbor i svarta getskinnsrockar med röda kanter och fållar.

För övrigt buro männen vanligtvis grå vadmalsrockar med blå uppslag, blå västar och gula skinnbyxor. De gifta hade rockarna hopknäppta, de ogifta hade dem öppna. Över midjan utanpå rocken buro alla ett tre finger brett bälte, tillknäppt i ryggen med en stor sölja. Kvinnorna hade i stället för bälte ett brett silkesband om livet utanpå tröjan, och detta band var hos de ogifta kulört. Samma regler iakttogs i avseende på de sockertoppslika mössorna:

hustrurna buro svarta sådana, flickorna röda, gröna eller blå med olikfärgade band fästa i nacken. De förmögna kvinnorna buro två till tre stora dubbla silkesdukar kring halsen, de fattigare fingo nöja sig med bara en.

Tingssalen utgjordes av gästgivargårdens helg- eller herrstuga, som var ganska rymlig, men dock otillräcklig för alla som önskade närvara vid det spännande brottmålet. Nämndemän voro: Olof Olofsson i Näs, Per Mattsson i Lörås, Olof Samuelsson i Ede, Måns Persson i Fyrås, Per Olofsson i Byn, Nils Mattsson i Grelsgård och Johan Olofsson i Hallen. Allmän åklagare eller aktor var kronolänsmannen Erik Peter Öhrling.

Dennes anmälan upplästes, innehållande berättelsen om att Åhrberg och hans hustru spårlöst försvunnit, och att barnen samt kreaturen funnits döda vid det besök som Anders Nilsson i Harrsjön och Per Mickelsson i Gubbhögen på uppmaning av kapellpredikanten Wedin i Alanäset gjort däruppe den 17 december. Särskilt påpekades, att nybygget låh 4 mil avlägset från närmaste människoboning. Därefter upplästes obduktionsprotokollet, utfärdat av provinsialmedikus Per Rissler, som besiktigt de döda barnens kroppar. Därav framgick, att åtminstone de två äldre dött av svält, när mage och tarmkanal hos båda befunnits tomma. Därjämte troddes kölden hava påskyndat deras död. Äldsta dottern hade haft blånader utefter ena sidan, men dessa blånader

kunde ej ha varit dödsorsak..

Enär de saknade föräldrarnas kläder återfunnits i stugan,fortför aktor,så tycktes ett mord vara begånget,och denna misstanke styrktes av flera om- atändigheter.Såsom skäligen misstänkta för mordet hade blivit häktade Jon Jonsson den yngre och Nils Pålsson.

- För in Jon Jonsson den yngre! befallde domaren.

Denne inträdde i vanlig lappvinterdräkt och såg sig skyggt omkring med hög- ra handen instucken i barmen innanför renskinnspälsen.

- Hur gammal är du?

Den anklagade endast skakade på huvudet.

Förstår han icke svenska? frågade domaren,vänd till åklagare och nämnd.

De upplyste om,att han visserligen talat något svenska på provinsens dia- lekt men att det torde bliva lämpligast att använda tolk,vartill fjärdings- man Höglund (GU 18),som därtill förut nyttjats,även nu på tillfrågan för- klarade sig villig.Efter många omsvep och låtsade missförstånd uppgav nu Jon Jonsson,Tok-Jonke kallad,att han var något över två och två tredjedels lock,således omkring 28 år.- att han var född i Strömsfjället,där fadern som också hette Jon Jonsson,ännu levde.Att han allt ifrån barndomen fört nomadliv och vallat renar,och att han tre veckor efter helgamäss förlidet år suttit jämte fadern jon Jonsson och Klement Bengtsson med deras renar vid Stor-Sjugden.Men han nekade nu alldeles till att han visste var nybyg- get var beläget eller att han sett Åhrberg.

- Det har mot dig förekommit,sade domaren,att du nu vid jultiden innehaft och i Siljeåsen och Ströms församling utbjudit hårdsaltad fisk,sådan lappar- na aldrig bruka utan endast nybyggare.

- Nej,aldrig haft någon nybyggarfisk,förklarade han mekaniskt med nedslagna ögon och ett sorgset allvar över sitt runda friska ansikte.

- Du vet ju,att nybyggaren vid Sjugden och hans hustru blivit mördade.

- Nej,det har jag aldrig hört,försäkrade han.

- För in Nils Pålsson! befallde domaren.

Nils Pålsson, som vi förut lärt känna under namnet Skryt-Nisse, gjorde nu alls inte skäl för detta namn. Hans forna munvighet och ordrikedom hade nu efterträtts av fåordighet. Han tycktes ej kunna yttra mer än ett ord i sänder och även detta endast efter långt funderande och grubblande. Efter de inledande frågorna om hans ålder o.s.v, sade domaren med anlitande av tolk:

- Det har emot dig förekommit, att du hotat piska och fördriva nybyggaren Åhrberg från Sjugden. Vidgår du detta?
- Nej, aldrig hotat någon nybyggare.
- Erkänner du, att du betat dina renar vid Sjugden efter helgamäss i fjol?
- Nej, det var före helgamäss.
- Vet du, att nybyggaren vid Sjugden och hans hustru blivit mördade?
- Vet inte...men hört....sägas så..
- Av vem har du hört det?
- Minns inte.

Nu påropades de inkallade vittnena. Bland dessa var Per Mickelsson den första. Han var personligen närvarande men inlämnade förts en skriftlig berättelse, så lydande:

- År 1811 i början av juni var fjällappen dagaman hos oss. Då kom Nils Jakobson från undersåker och Hjärpe by hit upp till oss för att söka sig nybyggelägenhet vid den s.k. Sjugden. Då började lappen Nils Pålsson fråga mig och min fader, var vår vän tänkte uppta ett nybygge. Då sade vi att han var tänkt resa upp till Stor-Sjugden och börja ett nybygge. Då svor han och bannade flera gånger, att han skulle både slå och piska honom och köra honom därifrån och frågade vem som gett honom lov att komma på lapplandet. När vi ville försvara nybyggaren och sade, att han var stark och att de icke skulle röra honom. Då svor och förbannade han flera gånger och sade att 'vi ska hjälpas åt flera lappar så att fan vi ska pisk opp den där och köran därifrån', som jag edligen kan intyga, om det äskas.

Gubbhögen den 10 februari 1813

Per Mickelsson"

Muntligt fick vittnet redogöra för tillståndet i Åhrbergs bostad vid sitt

och Anders Nilssons i Harrsjön besök den 17 december, vilket vi av det föregående känna.

Förre bonden Erik Löfvenberg (Jä 58) och drängen Lars Larsson (Ha 216 ?), som också varit uppe i Sjugden, intygade detsamma om tillståndet därstädes. Drängen Per Göransson i Gärdnäset berättade om sina besök hos Åhrbergs, bland annat om ett i medio av oktober, vilket vi av det föregående känna och att, när han den 26 december varit dit upp, hade han känt igen Åhrbergs vardagskläder, som alla funnits kvar. Till och med knäspännena hade suttit kvar i byxorna. I oktober hade Åhrberg innehaft minst en halv tunna saltad rör och laxöring, men därav hade endast obetydligt funnits kvar efter hans försvinnande.

Nästa vittne soldaten Jöns Gärd påropades, framträdde och gjorde militärisk honnör för rätten. Han kom med viktiga upplysningar. Han berättade nämligen, att vid jultiden förlidet år hade lappen Jonsson den yngre begärt, att vittnet skulle hjälpa honom vid renarnas flyttning, vilket vittnet gjort, och hade vittnet i ersättning härför fått några salta ofläkta fiskar av rör och laxöring, - något som förvånat vittnet, emedan lapparna alltid brukade fläka sina fiskar och hava den osaltad. Visserligen voro huvudena avskurna, såsom lapparna bruka med sin fisk, men Gärd ville dock tycka, att denna halsuggning skett först efter saltningen.

Drängen Jöns Nilsson i Ringvattnet vittnade, att han hört NILS Pålsson yttra, att Åhrberg ej haft lov att nedsätta sig på lapplandet, och att han skulle piskas och köras därifrån.

Daniel Danielsson i Siljeåsen berättade angående Nils Pålssons hotelser detsamma, som vi redan i andra akten lärt känna (se sid 16 o. följande).

Hans Hansson i Siljeåsen (Sil 32) anförde, att då han på nyåret reste till fjällmarknaden, hade han mött Thomas Nilsson flyttande ned från fjället, varvid vittnet frågat honom om nybyggaren vid Sjugden, varvid Thomas Nilsson skrattande svarat:

- Jag menar att det inte är många som sörja dem.

Fjärdingsmannen Höglund berättade, att bonden Nils Jonsson Roting för honom omtalat att lappdrängen Per Johansson för Roting yppat, att lapparna Nils

att lapparna Nils Pålsson och Jon Jonsson den yngre en afton sistlidne höst kommit till per Johanssons styvfar, Lars Klementsson, då Nils Pålsson, som haft blånader i ansiktet, sade att han stött sig. Därjämte hade han talat sakta med Jon Jonsson om den nyss mördade nybyggarfamiljen, enligt vad Per Johansson trodde.

Av 20 inkallade vittnen voro endast de 9 ovannämnda närvarande jämte 3 lappar, vilka skulle höras sist. De frånvarande hade lämnat skriftliga intyg. Däruti berättade Anders Jonsson i Orrnäset (Sil 65) och hans hustru Margareta Mickelsdotter, att då lappen Nils Pålsson och hans hustru 14 dagar före jul kommit till dem, hade de frågat efter Åhrberg. Nils Pålsson sade sig då ha sett till hälften igenyrda spår efter nybyggaren invid hans nätstickor i Baksjön, som ligger norr om Sjugden. Vidare berättade de, att när Jon Jonsson den yngre under flyttningen från fjällen strax före jul stannat hos dem för renslakt, så hade han eller hans mor en afton kokat fisk, som var stor och ofläkt. Denna fisk hade vittnena fått smaka, och de intygade, att den till smak och utseende var alldeles lik den som brukades av Åhrberg, då Anders Jonsson en gång besökt honom. Lapparna däremot brukade aldrig ha fisken ofläkt eller med huvudet på, varjämte den fick vara osaltad och sur eller ock otillräckligt saltad.

Härefter lästes Anders Nilssons i Harrsjön vittnesberättelse. Dess innehåll känna vi till från andra akten (se sid 32 o. följande)

Nästa intyg var utfärdat av bondedottern Märet Andersdotter från Föllinge lappmark i tjänst hos bonden Lars Larsson i Havsnäs. Hon berättade, att natten mellan den 1 och 2 januari, således natten före fjällmarknaden i Ström, hade klockan 4 på natten fjällappen Klement Kristoffersson kommit från gästgivargården på Näset i Ström in i fähuset hos Sven Ersson i Näset, där vittnet ävensom lapparna Nils Pålsson, Jon Jonsson den äldre, dennes hustru och styvdotter då lågo. Då hade Klement Kristoffersson väckt de andra, och han jämte Nils Pålsson och Jon Jonsson hade talat sins emellan på lapska och sagt att det var alldeles nödvändigt för dem att skynda därifrån, ty om de bleve kvar tills dager, så kunde de de bli fasttagna. Bönderna hade redan

varit uppe i Sjugden och sett hur där var.

- Därför måste vi genast skynda oss åstad, så att ingen får se oss, hade de sagt.

Kyrkvärden, Mickel Persson i Gubbhögen (Gu 53), intygade skriftligen, att han träffat Nils Pålsson och dennes hustru, då de kommit för att besöka sina barn, som var i tjänst i byarna. På frågan om han sett till Åhrberg hade Nils Pålsson sagt sig hava sett skidspår av denne. Men han hade motstridiga uppgifter om stället där han sett dessa spår och nätstickor. Än sade han, att det varit på Stor-Sjugden, än på Baksjön. Men lappen hade sagt sig tro att nybyggaren levde, ty han fruktade väl, att vi skulle fara dit och se efter hur nybyggaren mådde, som intygas.

Gubbhögen den 9 mars 1813.

Mickel Persson

Ett annat intyg var utfärdat av samme man och lydde sålunda:

" År 1811 om sommaren i andra höandveckan, då fjällappen Nils Pålsson var dagaman hos mig på slåttern, började han fråga mig, vart den mannen Nils Jakobsson, som då samma vår hade varit här i Alanäsets kapellförsamling, sedan han kom ifrån Undersåker för att anlägga nybygge här uppe i fjället, vart denne skulle taga vägen. Jag svarade att han skulle bliva nybyggare uppe i Sjugden. Då svor Nils Pålsson till och sade: 'Vem fan har givit den djävulen lov att sätta sig ned och bli nybyggare däruppe på lapplandet. Om han kommer dit, så ska vi dänga och piska honom därifrån', och svor svor gräsligen därpå flera gånger. Då ville jag gärna försvara nybyggaren och sade; 'Du får icke röra honom, ty vår överhet ger nybyggaren lov att sätta sig ned var han vill där lägenhet är, och du är säker på att han icke gör lapparna den ringaste skada eller trängsel', och jag sade för att komma lappen ur sådana tankar; 'Denna karl är mycket stark. Om du rör honom, så piskar han upp lapparna. Och den där kan med tiden komma sig upp, så att han kan föda sig i fjället på sitt nybygge. Men ni lappar gör inte det utan skojen omkring i landet och tiggen'. Men Nils Pålsson förbannade sig på, att han skulle slå honom och köra honom därifrån. Som jag vill med livlig ed bekräfta om så fordras.

Gubbhögen den 9 mars 1813.

Mickel Persson

Kyrkvärd i Alanäset."

Bondedottern Karin Johansdotter (Sil 129), förut i tjänst hos Mickel Persson, intygade skriftligen detsamma som denne..

- Lappmannen Thomas Nilsson! ropade tingsvaktmästern högljutt å rättens vägnar i det han öppnade dörren. Thomas Nilsson inträdde. Han tillfrågades av rättens ordförande om sin ålder m.m. Men hantäcktes ingenting höra. Hans ögon voro ångestfullt fästa på Nils Pålsson och Jon Jonsson, och han darrade synbart. Det var tydligt, att han ingenting vågade vittna i närvaro av de två anklagade, vilka han av något skäl hade anledning att frukta.

Rätten lät därför de två anklagade jämte tingsallmogen avträda, och Thomas Nilsson synbart lättad berättade, att han kort före årsskiftet träffat Nils Pålsson, som förbjudit honom att resa till lappmarknaden i Ström den 2 januari men icke sagt något skäl därtill. På fråga om orsaken till detta förbud icke varit Nils Pålssons fruktan att vittnet skulle omtala, vad han visste om Åhrbergs och hans hustrus banemän, erkände Thomas Nilsson vad vittnet Hans Hansson (se sid. 40) omtalat men påstod att meningen med hans svar "att ingen sörjde dem" icke var allvar.

- Visste vittnet då utav Åhrbergs och hans hustrus död? frågade domaren.

- Nej, svarade lappen, jag fick inte veta därom förrän i februari månad av bonden Elias Persson i Sil, Fjällsjö socken, Ångermanland.

Lappmannen Pål Thomasson, som därefter inkallades, var av ett öppet och frimodigt utseende, och han kom med viktiga upplysningar, som gävo ett helt nytt uppslag. Han omtalade nämligen, hur Jon Jonsson den yngre vid Ramsele kyrka i sällskap med vittnet, sin svåger Nils Pålsson och andra lappar, jojkat om mordet, som han sagt vara begånget av honom och fadern, Jon Jonsson den äldre, samt Klement Bengtsson, kallad Lång-Klement, och Thomas Bengtssons son Thomas Thomasson. Vi ha i föregående akt närmare redogjort för detta Jon Jonssons yppande (se sid. 34 o. följande).

Pål Thomasson berättade vidare, att då han jämte Jon Jonsson den äldre och

